

SZEPTEMBER 16., CSÜTÖRTÖK

Rejtély számomra, miért áll a legtöbb kritikus tollába görcs, ha egy fiatalemberre rábizonyosodik: kiemelkedő tehetség. Az ilyenről szinte képtelenek mit kezdeni. Csőrnek-csavarnak, maszatolnak, az istennek se akarják kimondani: rendkívüli. Azért nem, mert gyávák. Az agyuk olyasmit zakatol: mi lesz, ha kiderül, hogy megsemmisít az, aminek mutatja magát?

Holott a kockázat nem az övék. A tehetsége. Ő viszi vasárra a börtöt, de nálunk mintha titkos összeesküvés folyna a rendkívüliség ellen. Inkább a közmondást idézik (teher alatt nő a palma), és úgy tesznek, mint az a hunyó, aki végig les, amíg számol.

Nekem könnyű dolgom van, nem tartozom a kaszba. Nyugodt szívvel és meggyőződéssel írhatom: a szobrász Rabóczky Judit Ritában korszakos tehetség készülődik, sőt már nem csak készülődik. Teljes a fegyverzete. Ha van bennem aggodalom, legfeljebb az, nehogy ez a készség Ikarosz sorsát rajzolja elé a magasba.

De nem akarok bizonyíték nélkül papolni. Menjenek el a Király utcai G13 galériába, és ott, a Gozsdu-udvar mellett láthatják legújabb dolgait. Azt, hogy miként lehet forrasztott acélpalcákból kód-képzetet keltetni. Harminchárom fémlényről elhitetni, hogy angyalok és röpülnek. Hűbriszszobra szinte sűt és sugárizik.

Másfél éve találkoztam vele először. Balogh Péter, az Amadeus Művészeti Alapítvány vezetője vitt ki az óbudai műteremháza. Ő tartja fenn ifjú tehetségeknél. Bentlakással, ösztöndíjjal, atyai szeretettel.

Rabóczky Judit Rita nemcsak azzal tűnt ki társai közül, hogy kisebb volt és törekenyebb. Azzal is, hogy munkaruhája nem festekkel, hanem egészfoltokkal volt tele. „Hegesztőpisztollyal dolgozom” – mondta.

Mutatta diplomamunkáját: Giotto angyalait – acélból és pirogánitból. Nem tudtam eldönteni, kinek a szárnyalását látom. Az angyalokét vagy a fiatal művészt? Vagy a kettőt egy, és ez benne a nagyszerű?

Folytathatnám több bekezdéssel át, de van két mondat, amelyben minden benne van.

Rabóczky Judit Rita hívó ember. Úgy érzem, hogy az Úr vezeti a kezét.

SZEPTEMBER 17., PÉNTEK

Nem tartozom azok közé, akik ujjongtak a hírre, hogy a Népszava megszűnhet, bár a produkciót elkészítőnek tartom. A lap szakmailag – a folytonos gyűlöletkeltés miatt – olyan melyre süllyedt, hogy egy-két újságitójának dolgozatai már-már a Völkischer Beobachter hangját idézik. Mindennap olvastam, hogy lássam, mi az, amit sehol, semmikor és senki ellenében nem szabad.

De most másról van szó. A kosztprénzról. A gyerek iskolataskájáról. A lakás kifélesztéséről. A fűtés- és a villanyszámláról. Ezek veszélybe kerültek. Egy mocsárszagi blog írója arra buzdít, olvasói mentsek meg a lapot. Rendben.

Tekintettel merészelebb hangú újságíróik hazartására, egyik postán – nem a marosin, az rossz híreket keltene – befizetek egy havi előfizetési díjat: 2500 forintot. Azt a pénzt, amelyet se Németh Péter, se csapatának tagjai nem fizettek be, amikor a Pesti Hírlap jutott hasonló sorsra. Ott voltam, emlékszem, és nem felejték.

A felejtés e pillanatban erkölcsstelség.

VÉGH ALPÁR SÁNDOR

Köznapló

SZEPTEMBER 18., SZOMBAT

A francia Patrick Modiano regényét (Sötét Boltok utcája) először olvasva megálltam egy mondatnál. A szerző leírja a nyomozó szobáját: „Sötét polcok borították a falfelület jó részét. Hutte háta mögött; ott sorakozott mindennemű telefonkönyv, címjegyzék az utóbbi ötven évből. Hutte mondogatta is, hogy ezek az ő pótolhatatlan munkaeszközei, meg nem válna tőlük semmiért. Meg hogy ezekből áll össze a legértékesebb és legizgalmasabb könyvtár; nincs is ennél külön, mert lapjaikon elfűtött személyek, dolgok sorakoznak, egy lefutott világ, melyről egyedül e lapok tanúskodnak.”

Modianoanok igaza van. Az efféle halmikak meg kell becsülni. Erre most döbentem rá, hogy születim lakására vevő jelentkezett, és a kerti házat, ahol úrfikóromban laktam, ki kell ürítenem. Azt hittem, idejétmúlt papírokat találok, s megdöbentem az előkerült kincsekben – nekem azok. Számos levél – íróik kezét megannyi gazdag óra emléke és nemritkán fájdalom vezette – és persze fényképek. Apám katonaládájában leltem rájuk, azt hittem, a sok költözés közben elkallódtak. De nem.

Az egyikén Spéter Erzsébet szűk körű vacsoráján ülök – Póta volt az asztalszomszédom (ki a p... a maga?, kérdezte, mikor helyet foglaltam mellette). Egy sárguló fekete-fehér kepen Boldizsár Iván gratulál valami díjhoz. Kézfogását megtisztelőnek éreztem. Nem sejtettem, kicsoda és mit képvisel. Azt is csak soká olvastam, miket írt az Irodalmi Újságban a Sztalin-szobor avatásáról: „Milyen hatalmas, ez az első gondolatunk. Azután mindjárt, milyen jószágos.”

Kevesen tudják, hogy készítője, Mikus Sándor a párizsi világkiállításon 1937-ben aranyérmert nyert. Leni Riefenstahl is ezzel tüntették ki a ná-

cik nürnbergi pártnapjáról készült zseniális filmjéért (Az akarat diadala). Az utókor esztétái ítélték így, a népharag pedig úgy, hogy Mikus szobrának pusztulnia kell. Ha utóbb szoba került, mindig megjegyezte: övé volt a legjobb Sztalin-bronz a keleti blokkban, és milyen kár érte.

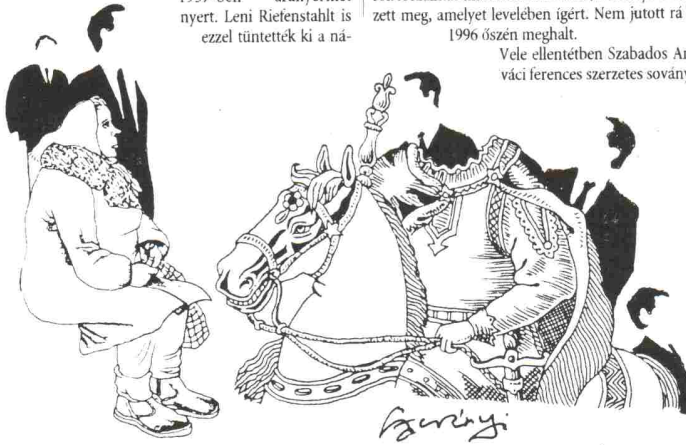
Mikus nevét ma már por lepi. Riefenstahlé viszont halála óta fényesedik. Az ember eltűnődik: kinek oszt jobbat bizonyítványt az utókor: a kommunisták vagy a fasiszták megbízásait teljesítő művészeknek?

Őcska dossziéban bukkantam Szathmáry Lajos leveleire. Az Amerikába került vendéglőről Ráday Mihály színházportréfilm forgatott. Megindítóan szövege benne a feleségéről (a sokadikról: egy japán fodrásznőről), s hasonló érzésekkel beszélt a magyarságról. Tőle hallottam először, hogy Jókai – akit itthon elmarasztalt néhány „marxista” irodalomtörténész, amiért nem lelték rá regényeiben a kritikai realizmus nyomaira – a XIX. század végén az egyik legnépszerűbb külföldi író volt Amerikában. (Ha valaki a franciáknál próbálja meg számon kérni Victor Hugótól ugyanezt, megnézhetné volna magát!)

Szathmáry megkapta valakitől egy írást a fazon, arra válaszolt: „Már vagy 70 barátom, ismerősöm küldtem el a cikkét ilyen formában, lássák, hogy érdemes megpróbálni magyarnak maradni, magyar jövőt tervezni. Szíven ütött vele, annál is inkább, mert megboldogult slapajkoromban az MTI székelyföldi tudósítójaként Marosvásárhelyt meg Sepsiszentgyörgyön éltem, én is írtam néha-néha napján a Magyar Nemzetbe...”

Egy vándorkiállítás tervezett: a kétszáz éves amerikai-magyar és magyar-amerikai kulturális kapcsolatokról. A kiállítás híre nem hallottam, s a könyv sem érkezett meg, amelyet leveleiben ígért. Nem jutott rá ideje, 1996 őszén meghalt.

Vele ellentétben Szabados Anzelm váci ferences szerzetes sovány volt.

Ő pontosan tudta, miből mennyit egyen, hogy elkerülje a nyavalyák. A rend kolostorának földszinti folyosójára függesztette ki kézzel írott egészségvédelmi táblát. Lefénykepeztem őket, s már azt hittem, elveszték, de lám, megkerültek a fotók. Micsoda gondos munka! S mily egyszerű volna követni a tanácsait!

A világhalon azon morfondíroznak sokan, miért élnek tovább a japánok, és hogyan kéne követni őket. Mizolevest kéne enni, mondja az egyik. A sok tengeri hal még jobb, szól hozzá egy másik. A japán fürdő az igazi, ajánlja a harmadik mindentudó.

Mind majmolna valamit. Anzelm atya sosem evett mizolevest 93 éve alatt, viszont nyolcvanon túl is úgy tekerte öreg biciklijét a váci utcákon, hogy aki látta, hánnya a keresztet: jaj, nehogy baja essek!

Nem esett baja. Ami a kosztot illeti, az egyik fotón ez áll: „Egészségünk elsősorban attól függ, mivel és hogyan táplálkozunk.” Ezt ma már sokan tudják a magazinokból. Azt viszont kevesen, hogy „nem abból él az ember, amit megcsik, hanem amit megemész, áthasonít. Amilyen a táplálék, olyan a vér, az idegeket s ezúton az egészség. A gyümölcs nyersen fogyasztva eszményi táplálék!” Belegnek gyümölcsöt vigyunk a húsleves, a húsok, vagyis az úgynevezett „erősítő” ételnek helyét.

Nem sorolom tovább, mit találtam a kerti házban, végtére is mindegy, hogy ami sorsára várt, azok fotók, levelek vagy ünnepi bélyegzővel ellátott képeslap („Belegészés visszatért”).

Fontosabb a felismerés, hogy immár nem elletlen tanúk. Kézbe vettem őket, s ezzel lehetőséget kaptak arra, hogy feltámadjanak.

Emlékeznék Gepetto mesterre? Mert nagyon egyedül volt, faragott fából egy fiúcskát magának, Pinocchio-nak nevezte. Egész addig fából maradt, míg a szíve helyén meg nem mozdult valami. Akkor lett gyermek. Élő, érző, és remények hordozója. Olyan, mint a többi.

Az alkotók nagy része azt teszi, amit az olasz mester. Magányosságát próbálja orvosolni azzal, hogy életre kelt valamit. Ki vésznon, ki papíron, ki zongorán. Nem a tudásán múlik, sikerül-e. Az csak második a sorban. Vagy harmadik. Első a szív, aztán az elszánás következik, a mesteriség csak utánuk jöhet.

Hogy erre nincs recept? De van, csak mindenkié más.

SZEPTEMBER 21., KEDD

Lisszabonban százéves villamosok közlekednek, a magyar fővárosban az újonnan is hitvány Combinók.

De van más is, amit egyáshoz lehet mérni. Az ausztriai Altausseet övező hegyi falvak nagy részében maig ervényben van Mária Terézia néhány törvénye. Az egyik: ezer méter fölött minden négyzetméter az államé volt – a só miatt. (A sóldát parlásához kellett a fa, ami, ugye, általában ott nőtt.) Csakhogy egy idő óta olajjal parolnak, fára nincs szükség. Ezért döntött úgy az udvar, hogy könnyít a hegyekben elők kemény életén. Így kaphatnak a környékbeli parasztemberek azóta is évente harminc erdei köbméter tűzfát és hat köbméter építési fát. (Egy erdei köbméter 1 x 1 x 1,35 méter.)

Evvél űzik el a tel hideget, és ebből épülnek a környék háza, nyaralói. Hoffmannstahlé, Brandaueré, Karajané, itt komponált nyaranta Mahler – e nevek igazolása a jól megfogalmazott törvénynek.

Vajon nálunk létezik-e akár egy is azokból, melyeket a XIX. században hagytak jóvá? Mária Terézia idejére nem is merek gondolni.